

KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR: TÜRKİYE-ALMANYA ÖRNEĞİ

Doç. Dr. İsmail BARİŞ¹

Uzm. Emine ATAMAN²

ÖZET

Bu çalışmada, sosyal yardım kavramı ele alınarak Türkiye ve Almanya'da kamusal sosyal yardımların tarihsel süreçleri incelenmektedir. Her iki ülkede de uygulanan sosyal refah politikalarının bir uzantısı olan sosyal yardım uygulamaları, literatür taraması ve sosyal yardımın somut verileri üzerinden değerlendirilmektedir. Araştırmada dini inanışın getirmiş olduğu yardımlaşma ve dayanışma kültürünün, sanayileşmenin beraberinde getirdiği toplumsal sorunlar nedeniyle profesyonel düzeyde uygulandığı gözlenmiştir. Sosyal yardımların yararlanıcılar üzerinde oluşturduğu damgalanma ve uygulayıcıların tutumları irdelenmektedir. Türkiye ve Almanya'da geçerli sosyal yardım uygulamaları özellikli bir şekilde ele alınarak karşılaştırılmıştır. Ulaşılan verilere göre her iki ülkenin de sosyal yardım uygulamalarının yasal güvence altına alındığı; Türkiye'de uygulanan yardımların merkezden, Almanya'da ise farklı kuruluşlar tarafından yürütüldüğu anlaşılmıştır. Öte yandan Almanya'nın sosyal yardım uygulamalarının, gelecekte önemini yitirmesi ön görülen aile olgusunu koruma amaçlı; Türkiye'de ise ailenin mevcut maddi durumunu iyileştirmeye yönelik uygulandığı görülmüştür. Ayrıca Almanya'nın aileye yönelik kalıcı ve süreklilik esaslı sosyal yardım harcamalarının, Türkiye'nin çok daha ilerisinde olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal yardım, sosyal yardım uygulamaları

NATIONAL SOCIAL ASSISTANCE: TURKEY-GERMANY EXAMPLE

ABSTRACT

In this research, the notion of national social assistance (public relief) and its historical progress in Turkey and Germany are discussed. Social assistance which is part of the welfare policies in both countries is evaluated by academic researches and the concrete data drawn from the social assistance programs. In the research, it's observed that the culture of solidarity and aid among peers that religious belief promotes is implemented in an organized way due to the social issues arised as a result of the industrialization. The reductive approach of the social programs towards the people in need and the attitudes of those who are in charge of these programs are reviewed. In the last part of the article, social assistance practices in Turkey and Germany are analyzed and compared with each other. According to the collected data, in both countries social assistance policies are part of the legal rights. In Turkey they are centralized while in Germany they are in the hands of various institutions. Moreover in Germany, where the aid spending is much higher than Turkey, the main focus of the social assistance programs is to protect the family, which is expected to lose its value in the future. Whereas in Turkey the programs mostly provide financial aids to improve the current situation of the families.

Keywords: Social assistance, social assistance practices

¹ Üsküdar Üniversitesi SBF, ismail.baris@uskudar.edu.tr

² Yalova Üniversitesi SBE, emineataman08@gmail.com

GİRİŞ

Sosyal yardımlaşma, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte ülkemizdeki geleneksel tarihine bakıldığında İslamiyet bunun bir çıkış noktası olarak ele alınabilir. İslam'ın muhtaç insanlara yardım anlayışı, genel bir yaklaşımla “sadaka”, Medine İslâm Devletinin kurulmasıyla birlikte hicri 2. yılda daha özellikli ve mecburî bir kamusal sosyal yardım sistemi haline gelen “zekât” hükmü ile gerek sivil gerekse devlet yönetiminde, sosyal dayanışma kültürünü de doğurmuştur.

Sosyal güvenlik yöntemini ifade eden kavramların en eskisi olan (sivil) sosyal yardım, sosyal güvenliğin tarihî oluşum ve gelişim süreci içinde, bir başka ifadeyle daha devlet eliyle sosyal sigorta sistemi (primli sistem) kurulmadan evvel değişik tedbir ve vasıtalarla hayata geçirilmiş, özellikle dinî kurumlar ve vakıflar tarafından uygulanmıştır.

Uygulamada maddi durumu iyi olan herkesin, gelirinden bir kısım payını yardıma muhtaç insanlarla paylaştığı zekât; (kamusal) sosyal yardımın 1400 sene öncesine dayanan araçsal uygulanış biçimidir. Sosyal destek bağlamında zor durumda kalan veya ekonomik açıdan güçlük yaşayan kişinin yanında olmak, aynı zamanda bireye verilen duygusal/manevî destektir. Yardımlaşma kültürü, zaman içerisinde bireylerden çıkarak grup ve cemiyetlere yayılarak; aynı zamanda o ulusun dayanışma kültürünü de oluşturmuştur. Yardımlaşma geleneği Osmanlı'da ve Cumhuriyet dönemine kadar olan süre içerisinde enformel (sivil) yollarla veya daha somut bir ifadeyle vakıf ve cemiyetler aracılığıyla gerçekleşmiştir (Hatipoğlu, 2016). Böylece İslâm coğrafyasında bir vakıf medeniyeti oluşturulmasının öni açılmıştır.

Avrupa'daki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın tarihi de dini geleneklere dayalı olup; vergi sistemine bağlı olarak faaliyet gösteren kiliselerin büyük bir rol oynadığı görülmüştür. Hristiyan Avrupa inancında, yoksulluğun lanetlendiği görüşü hâkimdi. Nitekim ortaçağda dilenmenin yasaklanması ve sadaka kültürünün yok olmasıyla zorla çalıştırma uygulaması başlatılmıştır. Yoksulluğun, devlet müdahalesiyle örneğin İngiltere'de yürürlüğe giren yoksulluk yasaları ile önüne geçilmek istenmiştir. Özellikle sanayi devrimi sonrası muhafazakâr geleneğe bağlı yardım kültürü, aile yapısındaki değişme ve aile içi yardımlaşmanın da zayıflamaya başlamasıyla sivil alanda, sosyal dayanışma kavramı önemini yitirmiş ve buna bağlı olarak kamusal sosyal yardım mekanizmalarına ihtiyaç duyulmuştur.

Almanya, 19. yüzyılın sonlarına doğru uygulamaya koyduğu sosyal sigortalar sistemi ile dünyada öncü konumundadır. Bismark'ın 1883 yılında hastalık sigortası yasasını yürürlüğe koymasıyla işçi kesiminde oluşabilecek hastalık, sakatlık gibi çalışamayacak durumda olanların hakları, sosyal sigortalar sistemi kapsamında korunmaktaydı. Sosyal sigortalar sistemleri ile beraber “Wohlfartstaat” (Refah Devleti) kavramı, endüstrileşmenin beraberinde getirdiği yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi toplumsal sorunların çözümü noktasında ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda “Refah Devleti” veya “Sosyal Devlet” kavramı Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok Avrupa ülkesini etkisi altına almıştır (Kaya, 2009: 87).

Batı dünyasının sosyal politika alanlarında göstermiş olduğu gelişmeler, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere rol model olmuştur. Sosyolog Esping Andersen'in sosyal refah devleti modellerinde yer alan Almanya, muhafazakâr ya da Bismarck modeli olarak bilinmektedir. Buna göre bu sosyal güvelik modeli, ana hatlarıyla primli sisteme yani sosyal sigortalar sistemine dayanmaktadır. Almanya modelini esas alan Türkiye'nin prim ödeme esasına dayanan emeklilik sistemi de bu modelle benzerlik göstermektedir.

Diğer bir model olan İskandinav modelinde ise evrensellik ve eşitlik söz konusu olmaktadır. Bu sosyal güvenlik modelinde, vatandaşların sosyal hakları, sosyal sigortalar

sisteminden ziyade herkes için geçerli olan kanunî düzenlemeler ile verilmektedir. Kamusal sosyal yardımlar, bunun tipik bir örneğidir. Kamusal sosyal yardımlar, devlet yardımları olarak da adlandırılabilir ve büyük bir kısmı vergilerden finanse edilmektedir.

Örneğin Türkiye’de prim ödemesi korumaya muhtaç yoksul bir yaşlının 2022 sayılı yasa ile yaşlılık aylığına bağlanması önemli bir kamusal sosyal yardım uygulamasıdır. Ancak Türkiye’nin, yakın aile, akraba ilişkileri, geleneksel toplumsal dayanışma ve yardımlaşma kültürü ile güney Avrupa modeline daha yakın olduğu söylenebilir (Özdemir, 2007: 130-138).

Tüm bu bilgiler ışığında çalışmanın konusunu oluşturan, çeşitli nedenlerle yardıma muhtaç duruma düşmüş bireylerin yararlandığı kamusal sosyal yardım sistemi, uygulamada ülkemizde ve Almanya’da farklılıklar göstermektedir. Araştırma yöntemine dayanan bu çalışmada kamusal sosyal yardım kavramı, Türkiye ve Almanya’da uygulanan sosyal yardım uygulamaları özellikli alanlarda ortaya konulması esasıyla şu **hipotez** ortaya çıkmıştır: “Almanya’daki sosyal yardım uygulamaları, gelecekte önemini yitirmesi ön görülen aile olgusunu koruma amaçlıdır; Türkiye’de ise ailenin mevcut maddi durumunu iyileştirmeye yönelik uygulamalardır”.

Konunun girizgâhı, refah ve sosyal devlet kavramı, sosyal hizmetler ve kamusal sosyal yardımlar kavramı ile ele alınmakta olup; Türkiye ve Almanya’da uygulanan kamusal sosyal yardım uygulamalarına örnekler verilerek sonuç kısmında değerlendirilmektedir.

1. REFAH DEVLETİ VE SOSYAL DEVLET KAVRAMI

Refah Devleti, ileri bir boyutta sosyal refahı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, iktisadî ve sosyal hayata aktif ve kapsamlı bir biçimde müdahale eden bir sosyal devlet modelidir. Sosyalizmden kısmen de olsa esinlenerek, klâsik kapitalizmin bir takım yanlış sonuçlarının telafi edilmesine dönük olarak geliştirilmiş bir devlet modelidir. Refah Devleti kavramı, 20. yy. kapitalist toplumlarda üretim kargaşasını ve iktisadî bunalımları önlemek, kapitalist ekonominin kârlılık oranlarını düşürmeden toplumun hayat seviyesini arttırmak ve bilhassa bütün çalışan insanların refahını gerçekleştirmek üzere ortaya çıkmıştır.

Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan Refah Devleti, bütün vatandaşlarına en azından asgari hayat standardının gereklerini temin etmeye ve fırsat eşitliğini korumaya yönelik olarak ciddi sorumluluklar yüklenmektedir. Bu doğrultuda, tam istihdamın sağlanması; kamu harcamalarının da eğitim, sağlık, konut, çevrenin korunması, işsiz ve muhtaçlara yardım, altyapı yapımı gibi yatırım alanlarına kaydırılması için aktif sosyal politikalar üretmektedir (Seyyar, 2008: 345).

Refah Devleti, “Sosyal Devlet” ilişkisine gelince; Sosyal Devlet kavramı ile hemen hemen aynı anlamda olan bu kavram, herkese çağdaş bir hayat ve geçim düzeyi sağlayabilecek gelişmiş ülkelerin devlet yapısını anlatmaktadır. Bu itibarla Refah Devleti, Sosyal Devlet’i de kapsamaktadır. Ancak sosyal devlet olduğu söylenen her devlet, refah devletinin seviyesinde olmayabilir. Refah Devletlerinin, refah politikalarını başarılı olarak sürdürebilmeleri için ekonomik yönden güçlü olmaları gerekmektedir, bir başka ifadeyle vergi ve döviz gelirlerinin hacmi yüksek derecede olması gerekmektedir (Seyyar, 2008: 345).

Yakın kavramlar olması hasebiyle bugün bütüncül sosyal politikalar uygulayan yani hem sosyal sigortalar sistemi (primli sistem) hem de kamusal sosyal yardım (primsiz sistem) alanında birçok sosyal refah programı uygulayan devletlere, sosyal refah devletleri denilmektedir. Çalışmanın konusu gereği bu çalışmada ağırlıklı olarak kamusal sosyal yardım programları değerlendirilmektedir.

2. SOSYAL HİZMETLER VE KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR KAVRAMI

Sosyal siyasetin/güvenliğin gayri maddî hizmet alanı olan sosyal hizmetler, korumaya muhtaç kişilere; sağlık, psiko-sosyal danışmanlık, hukuk, finans, gayrimenkul yönetimi, mesken temini ve eğitim desteği gibi alanlarda yapılan yardım ve desteklerdir. Bu yönleriyle sosyal hizmetler, kişi, grup ve toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedenî, zihnî ve ruhî eksikliği, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak; toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözmek; insan kaynaklarını geliştirmek; hayat standartları iyileştirmek ve yükseltmek; fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla insan şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbî ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel kuruluşlar tarafından sistemli bir şekilde ifa edilen hizmet programlarının bütünüdür (Seyyar, 2008: 442).

Kişinin sosyal/maddi güvencesi açısından daha çok danışmanlık, rehabilitasyon ve pedagojik destek içeren sosyal hizmetler, kendi başına yeterli değildir. Onun için sosyal hizmetlerin yanında desteğe ve yardıma muhtaç kişilere devlet eliyle maddi (aynî-nakdî) yardımın da yapılması zaruridir. Bu yardımlar, genelde **kamusal sosyal yardımlar** veya kısaca **kamu yardımları** olarak tanımlanmaktadır. Kamu yardımları, kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı yoksul olarak doğan veya sonradan fakirliğe düşen ve dolayısıyla mutlak anlamda yardıma muhtaç hâle gelen veya yeterli gelire sahip olmadıklarından dolayı kısmen yardıma muhtaç olan kişilere-ailelere, çoğu kez devlet bütçesinden yapılan karşılıksız maddî yardım ve desteklerdir.

Bugün, sosyal güvenlik yöntemlerinin her birisi, tek başına sosyal güvenliği mutlak ve geniş anlamda gerçekleştirememektedir. Bunun için kamusal sosyal yardımlar, sosyal sigortalar sistemini tamamlar mahiyette bir işlev görmektedir. Bu itibarla, kamusal sosyal yardım yöntemleri, sosyal refah devletinin bir başka yaklaşımla sosyal güvenlik sistemin olgunlaşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sosyal hizmetler uygulama alanına giren yardıma muhtaç bireylerle çalışma ve onların yardıma ulaşmalarında köprü görevi üstlenen uygulayıcıların mesleki yaklaşımı, onların toplum içerisinde damgalanmalarını için önem taşımaktadır. Örneğin sosyal çalışma/hizmet etik ilkeleri giriş metninde yer alan “Sosyal çalışma mesleğinin asli görevi, bireylerin iyi olma halini sağlamak ve özellikle de kırılgan, mazlum ve yoksulların ihtiyaçları ve güçlendirilmelerine odaklanarak, tüm insanların temel insani ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmaktır” tanımı bireyi güçlendirme yaklaşımını esas almaktadır (Zastrow 2016: 193).

Kamusal sosyal yardımları kuramsal çerçevede ele almak gerekirse sosyal hizmetler yaklaşımına göre;

- Bir sosyal politika aracı olarak tüm vatandaşları geçimleri konusunda üst düzeyde desteklemek, muhtaçlığı ortadan kaldırmak gereklidir.
- Kamusal sosyal yardım almayı hak kazanan tüm bireylere ön yargısız objektif bir şekilde yaklaşılmalı, onların yasal hakkı olduğu bilinmelidir.
- Çalışanların işlerinde kalabilmeleri için sosyal, kültürel ve ekonomik olarak desteklenmesi, motivasyonlarının artırılması gereklidir. Hatta bireylerin psiko-sosyal refahını desteklemek amacıyla danışmanlık hizmeti verilmelidir.
- Kamusal sosyal yardım alanların, öz saygısının korunması önemlidir.
- Kamusal sosyal yardımlarda cezalandırıcı yaklaşım, bireyi bağlayıcı ve aşağılayıcı bir duruma sokabilir.

• Bireyin çalıştığı işten kazançlı bir gelir elde etmesi, kazancın yüksek yaşam standardı getirmesi, kendisini itibarlı önemli hissettirir ayrıca kamusal sosyal yardıma değil de çalışmaya teşvik eder (Zastrow, 2016: 194).

Türkiye’de gelişen sosyal politikalar aracılığıyla sıkça karşılaşılan kamusal sosyal yardım kavramı, günümüzde artık lütuf olarak algılanmaktan çıkarak, hak temelli olduğu gerçeği üzerinden uygulanmaktadır. Devlet eliyle muhtaçlara yönelik olarak yapılan maddi destekler yani:

(Kamusal) Sosyal yardımlar, geçinme güclüğü içinde olan ve toplumsal dışlanma tehlikesiyle karşılaşan kişilerin, yoksul ve az gelirli insanların veya sosyal grupların yaşamlarının güvence altına alınması konusunda, kamu sorumluluğu ilkelerinin kabul edilmesinden doğmaktadır. (Kamusal) Sosyal yardım, toplum örgütlenmesiyle ortaya çıkan yoksullaşma olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, geçici olarak giderilmesine karşı insani bir hizmet alanıdır (Haspolatlı 2012: 5).

Kamusal sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemlerinin boşluklarını dolduran, yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalan kesimlerin açıklarını kapatıcı ve tamamlayıcı maddi ve sosyo-ekonomik destekleri kapsamaktadır.

Bilgisel veya maddi destek olarak da adlandırılan araçsal destekle bireylere danışmanlık vermek, önerilerde bulunmak, maddi yardım sağlamak, bakım ve eğitim yardımı gibi destekleri kapsamaktadır. Ayrıca sorunların çözülmesini sağlayabilecek bilgilerin verilmesi ya da becerilerin öğretilmesine olanak verir. Araçsal destekle bireyin karşılaştığı engel durumu ile ilgili yönlendirilecek ne varsa; kurum ve yasa gibi kaynaklara doğrudan ulaşabilmesi için imkân sağlar. Özellikle parasal konularda sıkıntı çeken bireylerin yaşadığı gerilimi azaltıldığından rahatlama sağlamaktadır (Kaner, 2003: 58).

Kamusal sosyal yardımlar, sosyal politikalar ekseninde uygulanmakta olup; özellikle sosyal sigortalar sisteminin yetersiz olduğu durumlarda tamamlayıcı fonksiyon görevi üstlenmektedir. Toplumsal değişme ve eşitsizliğin beraberinde getirdiği işsizlik, yoksulluk, sosyal izolasyon gibi sorunların baş göstermesiyle kamusal sosyal yardımlar modern toplumun bir parçası olmuştur (Türkoğlu, 2013: 281).

2.1. Kamusal Sosyal Yardımların Temel Esasları

Kamusal sosyal yardımlar, özünde asgarici ve en az maliyetli hizmeti verme niteliğini taşımakla beraber, bu yardımlardan faydalanmaları için insanların gelir seviyeleri yani muhtaçlık durumları tespit edilmektedir. Kamusal sosyal yardımların asgarici yaklaşımının altında şu düşünceler yatmaktadır:

- Yardımların mümkün olduğunca nakdi değil de ayni yapılması, muhtaçlık durumunun belli bir zaman geçtikten sonra tekrar değerlendirilmesi, mümkün olduğunca geçici süre ile verilmesi, kurallara uyulmaması durumunda kesilmesi, geri ödeme tehdidi gibi önlemler,
- Yardımı alan kişilere sosyal yardımın cazip olmaması adına işin niteliğine, verilen ücrete bakılmaksızın çalışmaya zorlanması,
- Sosyal yardım—ödeme miktarlarının olabildiğince düşük tutulması. Bu liberal yaklaşıma göre yüksek sosyal yardım ödenekleri çalışmak yerine yardım almayı cazip kılmaktadır
- İnsanlara işe girmeye ve mevcut işlerinde kalmalarına yönelik uygulamalar yapılmasıdır (Zastrow, 2016).

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN KAMUSAL SOSYAL YARDIM POLİTİKALARI

Türkiye’de kamusal sosyal yardımların çıkış noktasının gönüllülük esasına dayandırılması, iç içe geçmiş devlet - hayır kurumu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye’de kamusal sosyal yardım sisteminin filizlenmeye başladığı döneme, 1976’da uygulamaya konulan 65 yaşını doldurmuş muhtaç bireylere uygulanan yaşlılık aylığı örnek olarak verilebilir. Sosyal hizmetler için bir dönüm noktası olan 1983 yılında 2828 kanunıyla yürürlüğe giren “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ile korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, genç, kadın, engelli ve yaşlılara aynı ve nakdi yardım uygulamalarının hayata geçmesi ile kamusal yardım sistemini daha özellikli hale getirmiştir (Topak, 2007).

Hak temelli kamusal sosyal yardımlar adı altında yapılan diğer önemli adım, 1986 yılında yürürlüğe giren “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu”dur. Bu kanunla fakir fukara fonu oluşturulmuş ve amacı, sosyal güvenceden yoksun yardıma muhtaç olan vatandaşlara devlet eliyle yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler almaktır. Kurumsallaşma adına 2004 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurulmuş, fon yönetimi kurumsal bir yapıya dönüşmüştür (Topak, 2007).

İlerleyen yıllarda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine geçerek; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmüş ve yardımların tek elden merkezi bir sistem ile dağıtımını sağlamıştır. Muhtaç bireylere kamusal sosyal yardım etkinlikleri illerde valilik, ilçelerde ise kaymakamlık bünyesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütülmektedir. Bu vakıflarda oluşturulan mütevelli heyeti, sosyal yardım uygulama kararları alınmakla mükelleftirler (Kaya, 2009).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının gelirleri fonlardan, fitre-zekât, kurban derileri, Bakanlar Kurulu kararıyla aktarılacak %10’luk fonlardan, bütçe ödeneklerinden, trafik para cezası hâsılatının yarısından ve RTÜK’ün reklam gelirinin %15’lik kısmından oluşmaktadır (Kaya, 2009).

Türkiye’de mevcut sosyal yardım programlarında aşağıdaki uygulamalardan söz etmek mümkündür.

3.1. Doğum Yardımı (Çocuk Parası) Uygulaması

Türkiye’de ‘Çocuk Parası’ veya resmî adıyla ‘Doğum Yardımı’, 15 Mayıs 2015 tarihinde, 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlüğe girmiştir. Buna göre ister yurt dışında yaşasın ister Türkiye’de, sosyo-ekonomik durumuna bakılmaksızın doğum yapan her Türk Vatandaşına, bir kereye mahsus olmak üzere birinci çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuk için 600 TL ödenmektedir. Çocuk Parası Başvuru işlemleri, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, Sosyal Hizmet Merkezlerine yapılmaktadır (Aile 2018, <https://www.aile.gov.tr/haberler/yaklasik-3-milyon-yoksul-aileye-egitim-ve-saglik-yardimi>).

Çocuk Parası ödemeleri, çocuk doğuran her anneye verildiğine göre burada Pro-Natalist (nüfus artırıcı) Politikaların güdüldüğü yani bu ödemelerin mevcut nüfusu korumak veya artırmak maksadıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Doğum yardımından doğum yapan her anne yararlanabildiğine göre bu uygulama yardıma muhtaç annelere kamusal sosyal yardım niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, yardıma muhtaç olmayan anneler için de bir nevi doğuma teşvik ödemesidir. Dolayısıyla doğum yardımı, kısmen kamusal sosyal yardım, kısmen de pro-natalist politikalarından oluşan bir uygulama biçimidir.

3.2. Çoklu Doğum Halinde İlave Yardım Uygulaması (Çocuk Bakım Parası)

Yeni Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2019 yılı bütçesinin sunumunda yaptığı konuşmada ilk kez "Çoklu Doğum Yardım Programını" anlattı. Buna göre bu yardımın, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında yer alan ihtiyaç sahibi hanelerin çoklu doğum sonucu olan ve hayatta kalan 0-24 aylık her bir çocuğuna, Sağlık Bakanlığının Çocukluk Dönemi Aşı Takviminde yer alan aşılardan süresi içinde yaptırılması kaydıyla, aylık 150 lira olmak üzere yapılacağı öğrenildi (Sgk Rehber 2018, <https://www.sgkrehberi.com/haber/183003/coklu-dogumda-2-yasina-kadar-devletten-150-lira-destek.html>).

Çoklu Doğum Yardım Programının kapsamına girecek annelerin sayısı sınırlı olmakla beraber bu programdan yararlanacak kişilerden biri sosyo-ekonomik, diğeri de çocuğun korunması bağlamında aileye düşen sorumluluk açısından iki şart aranmaktadır:

1. Ailelerin maddî yönden muhtaç durumda olması.
2. Çocukların aşılanmalarının zamanında yapılması.

Bu iki şartı yerine getiren ailelere çocuk başına 2 yıl boyunca her ay 150 TL verilecektir (Toplam: 3.600 TL). Bu yardım, ailelerin maddî durumunu dikkate aldığı için sosyal maksatlı olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu uzun dönemli ödeme türü (dünyaya gelen çocuk sayısından bağımsız olarak) Almanya'da **Çocuk Bakım Parası** olarak adlandırılmaktadır.

3.3. Memura ve Sigortalılara Verilen Aile Yardımı

Temmuz 2018 ayı itibariyle memur eşine 251,68 TL, 0-6 yaş arası çocuk için 58,97 TL, 6 yaş üstü çocuk için 29,49 TL verilmektedir. Bu rakamlar memur aylık katsayısı ile hesaplanmaktadır (Mevzuat 2018, <https://mevzuatinyeri.com/maas/2018-yili-temmuz-aralik-donemi-aile-yardimi-tutarlari.html>).

Görüldüğü üzere "Aile Yardımı" olarak takdim edilen ödemeler, daha çok zaten sosyal güvenlik/sigortalar kapsamına girmiş olan evli ve çocuk sahibi olan çalışanların sosyo-ekonomik seviyelerini artırıcı refah politikalarıdır. Bu yönüyle "Aile Yardımı"nı, kamusal sosyal yardım olarak nitelendirmek, kavramsal olarak isabetli değildir. Ancak bu uygulama bu isim altında verildiği için burada değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur.

3.4. Yoksul Ailelerin Çocuklarına Yönelik Eğitim Maksatlı Kamusal Sosyal Yardımlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı muhtaç kesimlerin eğitim ve öğrenim fırsatlarından eşit bir şekilde yararlanabilmesi için, fon kaynaklarının büyük bir kısmını eğitim yardımlarına ayırmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yoksul ailelerin çocuklarının defter, önlük, çanta, kırtasiye gibi okul ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Maddi imkânsızlık nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere çocuklarını okula göndermeleri şartıyla annelerinin adına açılan hesaba "Şartlı Eğitim Yardımı" yapılmaktadır. Buna göre; İlköğretime giden kız öğrenciye 40 TL, erkek öğrenciye 35 TL, Ortaöğretime giden kız öğrencilerine 60 TL, erkek öğrenciye ise 50 TL ödenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklara ücretsiz öğlen yemeği ve kitap verilmektedir (Aile 2018, <https://www.aile.gov.tr/haberler/yaklasik-3-milyon-yoksul-aileye-egitim-ve-saglik-yardimi>).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından çocuğun ulaşımı ve yurtlarda barınma ihtiyaçları karşılanmaktadır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce oluşturulan "Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti" yoksulluk nedeniyle çocuklarına bakamayacak durumda olan ailelere, okul öncesi çocuklar için vakıflarca belirlenen yardımlar verilmektedir.

Diğer taraftan 2004-2005 eğitim-öğretim yılından itibaren engelli çocukların özel veya örgün eğitime gidebilmeleri amacıyla Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Özel Eğitim Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ücretsiz taşıma hizmeti verilmektedir.

Aynı ve nakdi desteklerle tatbik edilen eğitim yardımları, maksatlı, şartlı ve tipik bir kamusal sosyal yardım uygulamasıdır.

3.5. Yoksul Ailelere Yönelik Sağlık Maksatlı Kamusal Sosyal Yardımlar

01.01.2012 tarih ve 5510 sayılı kanuna göre tedavi ve sağlık hizmetlerinden yoksun yani sosyal sigorta kapsamı dışında kalan yoksul vatandaşlar bu hizmetlerden yararlanabilmesi amacıyla Genel Sağlık Sigortası kapsamına alınmıştır. Bu kapsam “Şartlı Sağlık Yardımı” ile çeşitli hizmetler vermektedir. Doğrudan annelerin adına açılan hesapla 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli sağlık kontrolüne götürmesi şartıyla çocuk başına aylık 35 TL ödenmektedir. Aynı şekilde hamile kadınların düzenli doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla doğumun hastanede yapılması halinde bir kereye mahsus 75 TL, düzenli muayene için her ay 35 TL, doğumdan sonra ise iki sefere mahsus 35 TL yardım yapılmaktadır (Aile 2018, <https://www.aile.gov.tr/haberler/yaklasik-3-milyon-yoksul-aileye-egitim-ve-saglik-yardimi>). Bu tarz kamusal sosyal yardımlar, maksatlı ve şartlı sosyal transferler olarak tanımlanmaktadır.

3.6. Yoksul Engellilere Yönelik Kamusal Sosyal Yardımlar

2022 maaşı olarak da adlandırılan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca engelli ve muhtaç olduğu tespit edilen 18 yaş ve üzeri engelli bireylere, başka bir ifadeyle sosyal güvenlik kurumlarından bir gelir veya aylık hakkından yararlanmamaları, talebine rağmen işe yerleştirilememe ve hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelirinin asgari ücretin aylık net tutarının 1/3’ünden az olması şartıyla engelli Türk vatandaşlarına aylık ödenen engelli maaşları 2018 yılına göre şöyledir:

Engel oranı % 70’in üzerinde olanlara aylık 650,52 TL, % 40-69 arası olanlara 433,68 TL verilmektedir. 18 yaş altı % 40 engelli yakını aylığı 433, 68 TL verilmektedir. (Sosyal yardımlar 2018, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/engellilere-yonelik-yardimlar>).

3.7. Bakıma Muhtaç Yoksul Engellilere Evde Bakım Yardımı

2828 sayılı Kanununa göre evde bakım yardımına yönelik iş ve işlemler, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri tarafından yerine getirilmektedir. Bu yardımdan; en az %50 engelli ve/fakat ağır engelli durumundan dolayı bakım ihtiyacı duyan engelliler ve bakıcı aile fertleri yararlanabilmektedir. Ancak bunun yanında ailenin gelir durumu da evde bakım yardımından yararlanabilmek için bir kriterdir.

Buna göre hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı, asgari ücretin aylık net tutarının 2/3’ünden daha az olan (bu miktar 2018 yılı 967,27 TL’dir) aileler ancak faydalanabilmektedir. Bu şartları yerine getiren aileler, baktıkları bakıma muhtaç engelli için ayda 1,179,40 TL bakım yardımı/ödeneği alabilmektedir (Sosyal Yardımlar 2018, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/engellilere-yonelik-yardimlar>).

3.8. Yoksul Yaşlılara Yönelik Kamusal Sosyal Yardım

Sosyal güvenlik kurumlarından bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, kendisi ve eşi dikkate alınmak suretiyle kişi başına düşen ortalama aylık geliri, asgari ücretin aylık net tutarının 1/3’ünden az olan 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına 2022 sayılı Kanun doğrultusunda 2018 yılı itibarıyla 543,27 TL aylık bağlanmaktadır (Sosyal yardımlar 2018, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/engellilere-yonelik-yardimlar>).

3.9. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar, Asker, Gıda, Giyim ve Kömür Yardımı

Kadınların yoksulluktan en fazla etkilenen kesimlerden biri olması gerekçesiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla eşi vefat etmiş kadınlara, iki ayda bir 550 TL maddi yardım yapılmaktadır. Ayrıca askere giden kişi evli ise karısı, bekârsa annesinin yararlanması amacıyla yardıma muhtaç asker ailelerine en fazla 15 ay olmak üzere aylık 250 TL maddi yardım yapılmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma vakıflarınca her bayram ayı öncesinde ihtiyaç sahiplerine gıda ve giyim yardımı yapılmaktadır. Ayrıca vakıflarca muhtaç ailelerin ısınma ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kömür yardımı yapılmaktadır (Sosyal Yardımlaşma 2018, <https://www.sosyalyardimlasma.net/>).

4. ALMANYA'DA UYGULANAN KAMUSAL SOSYAL YARDIM POLİTİKALARI

Sosyal güvenliğin dünyadaki kapsamlı modellerinden ve diğer ülkelere yol gösterici bir nitelik taşıyan Alman sosyal yardım modeli, Otto von Bismarck'ın oluşturduğu sosyal sigorta kanunu sayesinde bu günlere gelmiştir. Bu kanuna göre işçilere kaza, hastalık ve yaşlılık durumlarında yasal koruma getirilmiştir. Bu kanun, sosyal güvenlik açısından genel bir korumayı değil, sadece primli sistemde sosyal sigortalı olarak çalışan kesimi güvence altına almaktadır. Bu doğrultuda 1927 yılında Weimer Cumhuriyetinde artan işsizlik nedeniyle işe aracılık ve işsizlik sigortası oluşturulmuştur.

Federal idare mahkemesi kararınca 1954 yılında kamusal sosyal yardımların artık “hak” olduğu ve her muhtaç vatandaşın bundan faydalanacağı hükmüne varmıştır. 1995 yılında bakım sigortası ve 2003 yılında yaşlılar için temel güvence kanunu çıkarılmıştır (Schmidt, 2005). Son düzenlemeler ile 2005 yılında yürürlüğe giren sosyal yardımlar ikiye ayrılmaktadır.

- İş Arayanlar İçin Temel Güvenceyi kapsayan İkinci Sosyal Kanun Kitabı (Sozialgesetzbuch II)
- Çalışamayacak durumda olanlar için kamusal sosyal yardımları kapsayan On ikinci Sosyal Kanun Kitabı (Sozialgesetzbuch XII).

Alman siyaset bilimcisi Martin Bujard (<http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/familienpolitik/193715/familienpolitischegeldleistung?p=all>), refah alanında aile politikasının çeşitli finansal hizmetlerine dikkat çekerek; uluslararası karşılaştırmada odak noktasını evlilik kurumunu destekleyici harcamalara ayırdığını ifade eder. En yaygın hizmetleri çocuk, ebeveyn ve bakım parasını içermektedir. Bu nakdi yardımlar, sosyal güvenlik sistemleri üzerinden uygulanmaktadır. Kamusal sosyal yardım uygulamaları ise toplumun gereksinimleri doğrultusunda farklı aile formları ve yaşam durumları dikkate alarak; insanların ihtiyaçları doğrultusunda önlemler alır. Almanya'da aile politikalarına yılda 200 milyar Euro üzerinde harcanma yapılmaktadır (Zeit 2013, <https://www.zeit.de/thema/familienpolitik>).

Almanya'da uygulanan kamusal sosyal yardım programları özellikli şekilde ele alınacak olunursa aşağıdaki uygulamalardan söz etmek mümkündür.

4.1. Aileye Uygulanan Kamusal Sosyal Yardımlar

Almanya'da genel sağlık sigortası kapsamında Federal bütçeden finanse edilen doğumla başlayan, tıbbi bakım, ebe yardımı, annelik parası, evde bakım, ev temizliği yardımı gibi çeşitli maddi yardımlar söz konusudur.

En önemli önceliği olan sosyal yardımlar şunlardır; ebeveynlik parası, çocuk parası, muhtaçlık halinde çocuk zammı, çocuğunu tek başına büyütenler için çocuklara 12 yaşına kadar nafaka yardımı, işsizlik parası/yardımları, 65 yaş üzeri muhtaçlara itibaren yaşlılık aylığı, yabancı yaşlılık aylığı, dul veya yetim aylığı, eğitim teşvik yardımı (öğrenci yardımı, engellilere eğitim ve mesleki eğitim) ve sosyal yasa II'ye göre muhtaçlık durumunda konut

yardımları verilmektedir (Bujard 2014, <http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/familienpolitik/193715/familienpolitischegeldleistung-en?p=all>).

4.2. Ebeveyn Parası (Çocuk Bakım Parası)

Ebeveynler, çocuklarının doğumundan genelde on ikinci ayına kadar gelir durumlarına bağlı olarak ayda en az 300 Euro, en fazla 1.800 Euro ebeveyn parası (Elterngeld) alma hakkına sahiptir.

Çocuğun doğumundan sonra ebeveynin herhangi birisinin işe bir süre gitmeyip evinde kalanlara 2007'den beri ödenen bir paradır. Bu tarihten önce bu uygulama, yeni doğan çocuklar kastedilerek, çocuk bakım veya yetiştirme/büyütme parası olarak anılmaktaydı. 12 (14) ay boyunca ebeveyn parası alabilmek için, genelde iki şart aranmaktadır:

1. Doğumdan sonra en az 12 ay çocuğa bakmak; (ebeveynin her ikisi de ebeveyn iznine çıkmaları halinde aileye 14 ay boyunca ebeveyn parası verilmektedir)
2. Ailenin doğumdan önce yıllık 500.000 Euro'dan daha az gelire sahip olmak.

Aileler, isterlerse 24 ay boyunca da ebeveyn parası alabilir. Ancak bu durumda tespit edilen aylık, yarı yarıya düşmektedir. Ödenen aylık ebeveyn parası, önceden çalışan annenin aldığı ücretin ortalama olarak % 66'nı tekabül etmektedir. Ayda 1.200 Euro veya bunun altında bir gelire sahip olanların aldıkları ebeveyn parası, ücrete yakın veya ücret tutarındadır. Buna karşılık ayda 1.200 Euro'dan daha fazla gelire sahip olanların ebeveyn parası tedrici olarak düşmekle beraber hiçbir zaman 300 Euro'nun altına düşmemektedir.

Görüldüğü üzere aslında belirli bir süre için çocuk bakımının maddi külfetini azaltmaya dönük olarak tasarlanmış olan ebeveyn parasından sadece düşük gelirli aileler ve dolayısıyla (nispeten) yoksul olanlar değil, aynı zamanda orta halli ve hatta zengin sayılabilecek aileler de yararlanabilmektedir. Bu anlamda ebeveyn parası, aileye destek veren pro-natalist maksatlı bir uygulama olduğu kadar (nispeten) yoksul aileler için de bir kamusal sosyal yardım biçimidir.

Almanya'da ebeveynlerden herhangi biri çocuğun üç yaşına kadar ebeveynlik iznini kullanabilir. Bu durumda işe tekrar alınmama gibi bir durum söz konusu değildir (Elterngeld 2018, <https://www.elternzeit.de/elterngeld/>).

4.3. Çocuk Parası ve Çocuk Parası Zammı

Çocuk parası (Kindergeld), ailenin gelirlerine bakılmaksızın aileye 18 yaşına kadar ödenir. Şayet, meslek eğitimi alıyor ya da üniversite okuyor ise 25 yaşına kadar ödenmektedir. Ailenin desteklenmesi amacıyla ödenen çocuk parası, her ay ilk iki çocuğa her biri için 194, üçüncü çocuk için 200, dördüncü ve daha fazla çocuk için ise 225 Euro'dur (Kindergeld 2018, <https://www.kindergeld.org/>).

Çocuk parası ödemeleri, maktu ivazlar şeklinde olduğundan, ailelerin gelir seviyesinden bağımsız olarak herkese eşit olarak verilmektedir. Bu itibarla, Almanya'da çocuk parası ödemeleri, her çocuklu aile için talep edilebilir bir hak olup diğer sosyal yardım türlerinden (kira yardımı, eğitim yardımı vs.) farklıdır. Almanya'da ikamet eden bütün çocuklu ailelere verilen çocuk parası, pro-natalist bir uygulama olmakla birlikte özellikle gelir seviyesi düşük veya gelirden mahrum olan aileler için bu ödemeler, kamusal sosyal yardım olarak da telakki edilebilir.

Gelir seviyesi düşük olan veya herhangi bir geliri olmayan ailelere ise, her bir çocuk için belirlenen çocuk parasına ilaveten ayrıca "Çocuk Parası Zammı" (Kindergeldzuschlag) adı altında ek bir ödeme yapılmaktadır. Bu para, aile bütçesi zayıf olup çocuklardan kaynaklanan gider artışlarının, kısmen de olsa, telafisi için ödenen ek bir kamusal sosyal yardımdır. Özellikle

herhangi bir sosyal güvencesi veya geliri olmayan ve bundan dolayı da kamusal sosyal yardıma muhtaç olan çocuklu ailelere vergi muafiyeti yapılması mümkün olmadığından, bu ek yardımın yapılması zarurî görülmektedir.

Çocuk parasına ek olarak aileler, çeşitli vergi indirimlerinden yararlanabilir. Şayet çocuklar mesleki eğitim veya yükseköğrenime başlamışlarsa Bafög adı verilen yarı geri ödemeli öğrenim bursundan yararlanabilir.

Aile politikasında nakit yardımlarına ek olarak düşük gelirli ailelere özel avantajlar sağlayacak konut/kira yardımı ve ısınma yardımı verilir. Ayrıca Eğitim yardımında okul gezileri için masraflar karşılanır, kişisel okul ihtiyaçları için yıllık 100 Euro, özel ders desteği, öğlen yemeği yardımı, sosyal ve kültürel yaşama katılma için her ay 10 Euro ve okul taşıt yardımı yapılmaktadır (Arbeitsagentur 2018, <https://www.arbeitsagentur.de>).

4.4. İşsizlik Parası (İşsizlik Ödeneği ve Yardımı)

Almanya’da, işsiz insanların geçimlerini sağlayabilmeleri için işsizlik parası, iki basamağa ayrılmıştır.

Bunlardan ilki, sosyal sigortalar sistemi içinde yer alan işsizlik sigortasının bir hak olarak sigortalı işsizlere tanıdığı birinci basamak işsizlik ödeneğidir (Arbeitslosengeld I). Bir kişinin birinci basamak üzerinden işsizlik parası alabilmesi için, işsiz kalmış olması, iş ajansına kayıt yaptırmış olması, işsiz kalmasından en az iki yıl önce sigortalı çalışmış olması ve 65 yaşını doldurmamış olması gereklidir. İşsizlik parası alan kişi, önceki çalıştığı işinden aldığı ücretin % 70’ini alabilir, ayrıca haftada 15 saate kadar çalışma hakkına sahiptir (Arbeitsagentur, 2018).

İkinci basamak işsizlik parası (Arbeitslosengeld II), işsizlik ödeneği süresi bittikten sonra halen istihdam edilememiş işsize verilen işsizlik yardımudur. Dolayısıyla işsizlik yardımı, bir kamusal sosyal yardım türüdür (Hartz 4). Bu sosyal yardım, ikinci sosyal kanun kitabına (Sozialgesetzbuch II) göre belirlenmektedir.

İkinci basamak işsizlik yardımı, iş arayanların temel ihtiyacını güvence altına almak için verilir. Bu yardım, mağduriyet sebebi ile işsiz kalan kişilere Alman hükümeti tarafından tanınmış bir haktır. Bundan yararlanabilmesi kişinin işsiz olması, iş ajansına bağlı olması, muhtaç durumda olması, Almanya’da yaşıyor olması, herhangi bir mal varlığına sahip olmamak şartlarını–yerine getirmesiyle mümkün olmaktadır. Buna göre işsiz/muhtaç bir bireyin aylık geçimini sağlayabilmesine yönelik olarak geçim parası (asgari geçim standardı) şu şekildedir:

2018 yılı verilerine göre yalnız yaşayan bir kişinin temel yaşam güvencesi (asgari geçim standardı) 416 Euro, 18 yaşın üstünde eşi veya partneriyle beraber yaşıyorsa kişi başına 374 Euro, 18-24 yaş arası 332 Euro, 14 ile 17 yaş arası 316 Euro, 6-13 yaş arası 296 Euro, 0-5 yaş arası çocuklar için 240 Euro’dur (Hartz4, <https://www.hartz4.de/grundsicherung/> 2018).

SONUÇ

Bir sosyal refah girişimi olarak Türkiye ve Almanya’da kamusal sosyal yardımlar, hak hükmüne bağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

Federal Almanya Anayasasının 1. maddesinde yer alan “insan onuru dokunulmazdır. Ona saygı göstermek, onu tüm gücüyle korumak devletin görevidir” ve 20. maddesinde yer alan “demokratik ve sosyal bir federal devlet” ibaresi, sosyal güvenlik/koruma sisteminin temel hukukî dayanaklarıdır. Buna göre her iki ülkenin Anayasasında güvence altına alınan sosyal devlet anlayışı doğrultusunda, sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olan kamusal sosyal yardımlar uygulanmaktadır.

Türkiye’de kamusal sosyal yardım uygulamaları, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nce yürütülürken, Almanya’da sosyal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, belediyeler, sigorta kurumları ve kiliseler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu gösteriyor ki Türkiye’de sosyal yardım ve hizmetler tek elden, Almanya’da ise birçok kurum ve kuruluş tarafından yürütülmektedir.

Türkiye ve Almanya karşılaştırmasına göre;

Almanya’da sosyal yardımlar için yapılan harcama tutarı, 2012 yılında 219,8 Milyar Euro olarak kaydedilmiştir. Bu yardımların 2012 yılında Almanya için kaydedilen 2.645 Milyar Euro Gayri Safi Yurtiçi Hasılası içindeki oranı ise yüzde 8,31 olmuştur. Türkiye aynı yılda sosyal yardımlar için 19,8 milyar TL harcamıştır. 2012 yılı GSYH’sı 1 trilyon 416 milyar 798 milyon TL olarak kayıtlara geçmiştir. Bu harcama miktarının GSYH’na oranı ise yüzde 1,4 olmuştur (Işık, 2014: 138).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2018 yılı için sosyal harcamalara ayırdığı bütçe miktarı 38 milyar lira üzerindedir (Sosyal Yardımlar 2018, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr>). Bu karşılaştırmaya göre Türkiye’nin sosyal politika alanına yapmış olduğu harcamalar, Almanya’nın gerisinde kalmaktadır. Ancak son yıllarda Türkiye’nin sosyal politikalara ayırmış olduğu miktarın bütçedeki payının arttığı da görülmektedir.

Almanya’da kamusal sosyal yardım miktarları, asgari hayat standardına göre belirlenmektedir. Asgari hayat standardı, kişinin, hayatını insanlık haysiyetine yaraşır bir biçimde devam ettirebilmesi, sağlıklı bir ortamda, huzurlu ve gelecek endişesi duymadan yaşayabilmesi, temel insanî ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede elde edeceği en düşük gelir miktarı ile sağlayabileceği en düşük geçim seviyesidir. Almanya’da asgari hayat standardı, parasal olarak fert başına düşen milli gelirin % 50’sidir. Her yıl değişken olan asgari hayat standardı altında kalan bir kişi, nispeten yoksul/muhtaç sayılmakta ve kendisine kamusal sosyal yardım fonlarından asgari hayat standardını ulaşmasına imkân tanıyan bir sosyal yardım yapılmaktadır.

Almanya’da kamusal sosyal yardımlar, aileyi koruma esaslı geniş bir kesimi ele alırken; gelir durumuna bakılmaksızın hemen bütün çocuklu ailelere çocuk ve ebeveyn parası gibi düzenli sosyal transferler yapılmaktadır. Türkiye’de ise yardıma muhtaçlara, memurlara, sigortalılara aile yardımı kapsamında çocuk parası ve çalışmayan eş için düşük miktarlarda yardımlar yapılmaktadır.

Ek olarak; sosyal yardım kapsamına giren ailelere kira, ısınma, elektrik, su ve gerektiğinde ev eşyası gibi sosyal yardımlar yapılırken; bu yardımlar Türkiye’de sadece eski ve bakımsız evlerde yaşayan muhtaç bireylere evlerinin onarımı, bakımı için yapılmaktadır. Kaldı ki engelli ve yaşlı aylıkları ile evde engelli bakım yardımı gibi ödemelerin miktarları, asgari hayat standardı modelinden farklı olarak daha çok bütçe imkânları veya asgari ücrete endekli bir kriter doğrultusunda belirlenmektedir.

Yardımların uygulanış amacı ve miktarlarından elde edilen bilgiler ışığında Almanya’da yardım uygulamalarının gelecekte önemini yitiren aile sistemini koruma ve pro-natalist amaçlı ve sosyal refahı artırmaya yönelik olduğu; Türkiye’de ise muhtaç durumda olan ailelerinin maddi durumunu kısmen de olsa iyileştirmeye yönelik ve şartlı olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak Almanya’daki kamusal sosyal yardım politikaları, yararlanıcıların haklarını tamamlayıcı ve eşitleyici olarak gelir durumlarını asgari hayat standardının seviyesine getirmektedir. Türkiye’de geçmiş dönemlerindeki kamusal sosyal yardım politikalarına bakıldığında gelişiminde ivme kazandığı söylenilebilir. Özellikle 2000’li yılların ortalarında atılan (örneğin evde engelli bakım yardımlarına ilk defa yer veren 2005 tarihli Engelliler Kanunu) devrim niteliğindeki sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarının her geçen yıl daha da geliştirilmektedir.

Şüphesiz bir sosyal devlet olan Türkiye, gerek standart bir modele sahip olmaması gerekse yapılan ödeme miktarları açısından Almanya'nın kamusal sosyal yardım programlarının gerisindedir. Ancak "Doğum Yardımı" (Çocuk Parası) uygulamasından sonra 2019 yılından itibaren uygulanmaya konulacak olan "Çoklu Doğum Yardım Programı", çocuk bakım parası sistemine yönelik bir ilk adım olarak değerlendirilebilir. "Çoklu Doğum Yardım Programı", bebeklerin anne-çocuk ilişkisinin uzun dönemli olarak sağlanmasına yönelik aile dostu bir sosyal koruma uygulamasıdır.

Türkiye'de yeni uygulamaya konulacak olan iki yıllık çocuk bakım parası, sadece muhtaç ailelere ve çok doğumlu durumlar için söz konusudur. Dolayısıyla tasarlanan çocuk bakım parasının kapsamı dar ve şartlıdır. En ideali olan çocuk bakım parası uygulamasını, tek veya çoklu doğum olup olmadığına bakmaksızın bütün muhtaç aileler için hayata geçirmektir. Buna göre bebeklerin/çocukların daha iyi şartlar altında büyütülmesini sağlamak gayesiyle çocuk bakım parası alabilmek için, ailelerin yıllık net gelir durumlarına bakılmalı ve millî bazda belirlenecek olan asgari hayat standardı altında olan aileler de çocuk bakım parası gibi kamusal sosyal yardımlardan bir hak olarak yararlanabilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2018). <https://www.aile.gov.tr/duyurular/dogum-yardimi-hakkinda-bilgilendirme>. (erişim: 28.11.2018).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2018). <https://www.aile.gov.tr/haberler/yaklasik-3-milyon-yoksul-aileye-egitim-ve-saglik-yardimi>. (erişim: 28.11.2018).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2018). <https://www.aile.gov.tr/haberler/yaklasik-3-milyon-yoksul-aileye-egitim-ve-saglik-yardimi>. (erişim: 28.11.2018).
- Arbeitsagentur, (2018). <https://www.arbeitsagentur.de>. (erişim: 01.12.2018).
- Bujard, M. (2014). *Familienpolitische Geldleistungen*; <http://www.bpb.de>. (erişim: 20.04.2017).
- Elterngelt, (2018). <https://www.elternzeit.de/elterngeld/>. (erişim: 01.12.2018).
- Hartz4, (2018). <https://www.hartz4.de/grundsicherung/>. (erişim: 02.12.2018).
- Haspolatlı, E. (2012). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Üzerine İnceleme*. İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Hatipoğlu, K. (2016). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar*: <http://www.islamdahayat.com>. (erişim: 28.05.2017).
- Işık, H. (2014). *Federal Almanya'da Uygulanan Sosyal Yardım Sistemi, Türkiye Karşılaştırması ve Türkiye'deki Uygulamalara Yönelik Öneriler*, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- İşkur, (2018). <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/issizlik-odeneği/>. (erişim: 03.12.2018).
- Kaner S. (2001). *Özel Gereksinimli Aileler, Stres ve Sosyal Destek Araştırma Raporu: Uluslararası Özel Eğitim Konferansı Antalya*.
- Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kindergeld, (2018). <https://www.kindergeld.org/>. (erişim: 28.04.2018).
- Mevzuat, (2018) <https://mevzuatinyeri.com/maas/2018-yili-temmuz-aralik-donemi-aile-yardimi-tutarlari.html>. 03 Aralık 2018'de erişildi.
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Schmidt, M. G. (2005). *Sozialpolitik in Deutschland*. Berlin: Mercedes Druck.
- Seyyar, A. (2008). *Sosyal Siyaset Terimleri* (Ansiklopedik Sözlük); II. Baskı. Sakarya: Sakarya Kitabevi
- Sgkrehberi, (2018). <https://www.sgkrehberi.com/haber/183003/coklu-dogumda-2-yasina-kadar-devletten-150-lira-destek.html>. (erişim: 07.12.2018).
- Sosyal Yardımlar, (2018). <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/engellilere-yonelik-yardimlar>. (erişim: 01.12.2018).

Sosyal yardımlaşma, (2018). <https://www.sosyalyardimlasma.net/>. (erişim: 01.12.2018).

Topak, O. (2007). *Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Türkoğlu, İ. (2013). *Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik*. Akademik İncelemeler Dergisi. Cilt:8 Sayı:3 S. 375-305.

Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

Zeit Online, (2013). *Deutschlands Familienpolitik*, <http://www.zeit.de>. (erişim: 23.05.2017).